

Pijn en Pijnbestrijding bij Gezelschapsdieren

STERKLINIEK
dierenartsen

Inleiding

Sommige aandoeningen die bij Gezelschapsdieren voorkomen gaan gepaard met pijn. Ook na een operatie is vaak voor de eerste dagen na de operatie pijn te verwachten. Gezelschapsdieren kunnen niet zoals mensen vertellen waar het pijn doet. Ook de intensiteit en de soort pijn kunnen ze niet doorgeven.

Hierdoor vertoont de pijnherkenning en behandeling veel overeenkomsten met pijn herkennen en behandelen bij bijvoorbeeld baby's en jonge peuters, die ook niet goed kunnen vertellen of, waar en hoeveel pijn ze hebben.

AUTEUR VAN DEZE UITGAVE

Joost J. Uilenreef DVM, MVR, DipECVAA

*Primum non Nocere Consultancy in Veterinary Critical Care,
Anaesthesia and Pain Management*

Wat is Pijn?

Pijn is een onaangename beleving van een doorgaans zintuiglijke waarneming. Deze houdt bijna altijd verband met een bedreigende gebeurtenis, waarbij het lichaam mogelijk kan of werkelijk beschadigd wordt.

Waarom pijnbestrijding?

Fysiologische pijn

Pijn heeft onder normale omstandigheden een heel belangrijke waarschuwingfunctie, zoals wanneer uw huisdier met een pootje op een klein scherp voorwerp gaat staan. Nog voordat uw huisdier dit zelf merkt, is de poot al opgetrokken; dan pas richt het de aandacht op het pootje. Dit voorbeeld illustreert het nut van het kunnen registreren en voelen van pijn. Dit wordt **fysiologische pijn** genoemd; pijn zoals het bedoeld is:

1. door de snelle reflexbeweging van de poot is verdere schade aan de poot voorkomen en
2. door de gewaarwording van (scherpe) pijn wordt de aandacht op de zere plek gericht, waar al dan niet een wondje is ontstaan.
3. door deze felle scherpe kortdurende pijn wordt het geheugen geactiveerd en het gedrag aangepast, waardoor de volgende keer vergelijkbare situaties vermeden worden.

De scherpe felle pijn is daarna bijna meteen verdwenen, maar kan afhankelijk van de beschadiging overgaan in een meer zeurende en kloppende pijn die wat langer aanhoudt. Uw huisdier kan doorgaans goed met de mate van pijn overweg en door het gedrag iets aan te passen (het wondje wordt extra verzorgd en de poot wordt tijdelijk wat minder belast) wordt de genezing bevorderd en treedt **snel en volledig herstel** op. Hierdoor neemt de pijn snel af en pijnbestrijding is in de meeste gevallen niet nodig.

Klinische pijn

Waar fysiologische pijn in het teken kan staan van een zo vlot en maximaal mogelijk herstel, is dit bij **klinische of pathologische pijn** niet langer het geval. Pathologisch betekent “ziekmakend” en hoewel de gedragsaanpassingen bij pathologische pijn heel variabel kunnen zijn, hebben ze gemeen dat het **herstel vertraging oploopt** en mogelijk ook **niet in volledig herstel** resulteert.

Voorbeelden van **niet-constructief gedrag bij klinische pijn** zijn:

- niet eten, waardoor de benodigde energie voor herstel minder snel beschikbaar is;
- lusteloos of een veranderd slaap-waakritme, waardoor normale verzorging en contact met u als eigenaar niet optimaal verloopt;
- stress/onrust, waardoor o.a. het hart en de nieren meer belast worden. Bij dieren met een bestaande (chronische) aandoening aan één van deze organen kan door de hogere belasting het verloop van de aandoening mogelijk versneld worden;
- verwaarlozing van de eigen verzorging (likken/wassen);
- te lang totaal niet of onvoldoende passend gebruik van het aangedane lichaamsdeel, waardoor stijfheid en krachtverlies (bij extremiteiten) optreedt, maar in geval van buikwond of gekneusde rib zelfs mogelijk de ademhaling hinder ondervindt;
- zelf door overmatig likken of bijten extra beschadiging van het weefsel veroorzaakt.

In deze gevallen is de waarschuwingfunctie doorgeschooten en belemmert het juist een zo vlot en volledig mogelijk herstel. **Bij klinische pijn is adequate pijnbestrijding daarom aangewezen**, omdat de doorgeschooten reacties in het lichaam en de gedragsveranderingen weer worden genormaliseerd en het herstelproces weer op schema komt te liggen.

Pijn en ontsteking

Ontsteking is de reactie van het lichaam op een beschadiging, bedoelt om eventuele brokstukken op te ruimen en de beschadiging te repareren.

De meesten herkennen de tekenen van ontsteking:

1. roodheid
2. warmte
3. pijn
4. verminderd gebruik (minder belasten)

Ontsteking treedt op bij alle vormen van weefselbeschadiging.

Bij kleine beschadigingen (zoals in het voorbeeld van op een klein scherp voorwerp gaan staan) zal de ontstekingsreactie en de tekenen hiervan snel afnemen omdat het weefsel snel hersteld en de ontstekingsprikkel vlot verdwenen is. Anders wordt het wanneer de ontstekingsreactie heftiger is en/of langer aanhoudt. Dit kan optreden wanneer via een klein wondje ziekmakende micro-organismen het beschadigde weefsel binnen dringen en aanslaan.

De reactie van het lichaam hierop wordt **infectie** genoemd en bestaat uit een afweerreactie die de ontsteking aanwakkert. Ook zonder infectie kan de ontstekingreactie heftiger en langer aanhouden, zoals bij grotere weefselbeschadigingen ten gevolge van **trauma** of een **operatie**.

Een geval apart is **arthrose** (een voortschrijdende degeneratieve aandoening van gewrichten), waarbij de ontstekingsreactie nooit meer verdwijnt. Met een toename in de heftigheid en/of duur van de ontstekingsprikkel neemt ook de kans op **ontsporen van de ontstekingsreactie** toe. In dat geval is de ontstekingsreactie te fel en ontstaan nieuwe beschadigingen (microtrauma) in net hersteld of nog gezond weefsel. Op deze manier blijft de ontstekingsprikkel aanwezig en verloopt het herstel niet goed. Een chronische ontsteking is het gevolg.

Klinische pijn en chronische pijn

Net als bij een te heftige of langer aanhoudende ontsteking, bestaat bij te heftige of langduriger pijn de kans dat er een **ontsporing van de normale pijnverwerking en gewaarwording** optreedt. De pijnsignalen uit het beschadigde weefsel worden via zenuwbanen naar het ruggenmerg en vervolgens verder naar de hersenen gestuurd. Wanneer er iets langer of veel heftige pijnsignalen over deze zenuwbanen gestuurd worden, neemt ook hier de kans op een ontsporing van de normale pijnverwerking toe. Hierdoor wordt de pijnbeleving heftiger en houdt langer aan dan voor de mate van beschadiging normaal is en wordt vlot en maximaal herstel gehinderd door de eerder beschreven gedragsmatige veranderingen van klinische pijn.

De ontsporing in de verwerking van het pijnsignaal kan tijdelijk zijn maar de kans bestaat dat het uiteindelijk ook permanent wordt. De **pijnbeleving blijft en wordt chronisch**, soms zelf na uiteindelijk volledig herstel van de beschadiging waarmee het begon. Bij de kans op de ontwikkeling van chronische pijn en de intensiteit van de chronische pijnbeleving is een verband met niet adequaat behandelde acute pijn aangetoond.

Naast het welzijn van uw huisdier, is een belangrijke reden voor goede acute pijnbestrijding dus ook het voorkomen of beperken van chronische pijn.

Hoe herken ik pijn bij mijn huisdier?

Pijn is een onaangename ervaring en kan bij uw huisdier tot duidelijke stress en welzijnsaantasting leiden. Daarom kan zowel specifiek pijngedrag, maar ook algemeen stressgedrag gezien worden bij dieren met pijn.

Het normale gedrag van hond, kat en konijn is al behoorlijk verschillend en pijn wordt bij deze diersoorten afzonderlijk dan ook anders getoond. Als eigenaar kent u uw huisdier als geen ander en ook kunt u eventuele veranderingen in gedrag over langere tijd observeren. De gedragingen die hieronder per diersoort staan vermeld, zijn algemene pijn- en stressgedragingen voor de diersoort. Afhankelijk van o.a. het karakter en in welke mate uw huisdier op mensen dan wel soortgenoten gericht is, kan het gedrag van uw huisdier bij pijn iets afwijken van één of meerdere hieronder beschreven gedragingen. Wanneer u toch vermoedt dat uw huisdier mogelijk pijn zou kunnen hebben, is het raadzaam contact met uw dierenarts op te nemen.

Hond

Honden met pijn laten doorgaans snel **opvallend nieuw en afwijkend gedrag** zien.

Naast de gedragingen zoals eerder genoemd onder klinische pijn, kan bij de hond onder andere specifiek gezien worden:

- **meer aandacht vragen**/meer afhankelijk zijn;
- minder actief en energiek tot sloomheid;
- schrikachtig of zelf agressie (onder bepaalde omstandigheden of bij aanhalen/aanraken);
- niet toestaan of vermijden van aanraken van het pijnlijke lichaamsdeel (rug, buik, poot);
- vermijden van bepaalde bewegingen (o.a. niet of moeizaam gaan liggen, niet willen springen, gaan staan of op 3 poten lopen);
- vocaliseren (blaffen of janken), soms alleen bij bepaalde bewegingen (zoals opstaan, kop optillen of spelen).

Kat

Katten met pijn laten meestal **minder opvallend gedrag** zien, waaronder:

- **terugtrekken en verstoppert**, bijvoorbeeld achter of onder meubilair;
- **veel meer slapen dan gewoonlijk**;
- niet of minder ver-/hoog springen dan wel minder soepel traplopen;
- minder gecoördineerd/handig rond obstakels lopen;
- weinig bewegen-/stil zitten in een minder ontspannen houding;
- typische opgekrulde houding met de kin op of tegen de achterpoten wordt niet of weinig meer vertoond. Gestrekt op de borst en buik met samengeknepen ogen, die vaak in een-V-vorm staan met oren die wat plat en naar achteren staan. Ook kan languit gestrekt op een zij liggen, zonder de kop op te tillen of zich te wassen getoond worden;
- verzorging (wasgedrag) van vacht, ogen en oren wordt minder of geheel verwaarloosd. Soms kan aanvankelijk grommen of blazen gehoord worden of zwiepen met de staart gezien worden bij het wassen;
- vermijden van aanhalen/aanraking van bepaald lichaamsdeel met brommen of blazen. Ook kan happen in de poot of staart gezien worden, terwijl er gegromd of “geklaagd” wordt.

Konijn

Konijnen met pijn laten het minst opvallend gedrag zien, wat het best omschreven kan worden door **“het ontbreken van normaal gedrag”**.

Wat gezien kan worden is onder andere:

- op 1 plek langere tijd stil zitten;
- niet naar voren komen of van zich laten horen bij rituelen waarbij het konijn dit normaal wel doet;
- niet of slecht eten en drinken;
- minder keutels in de kooi.

Bij konijnen die minder eten of drinken of weinig ontlasting hebben, moet meteen contact met de dierenarts opgenomen worden, omdat dit onbehandeld snel in ernstige verzwakking kan resulteren.

Wat kan/moet ik doen wanneer ik vermoed dat mijn huisdier pijn heeft?

WAARSCHUWING: Het zonder overleg met uw dierenarts zelf toedienen van pijnstillers aan uw huisdier, zowel als deze voor uw huisdier eerder zijn voorgeschreven maar in het bijzonder pijnstillers die u voor uzelf of familieleden in huis heeft, wordt te allen tijde ten sterkste ontraden. Neem bij pijn of het vermoeden van pijn bij uw huisdier contact op met uw dierenarts. Pijn is een symptoom en uw dierenarts kan uw huisdier onderzoeken om een mogelijke oorzaak op te sporen en zo mogelijk te behandelen. Ook als er niet meteen een duidelijke oorzaak gevonden wordt, kan uw dierenarts de pijn behandelen, waardoor het normale gedrag van uw huisdier weer (meer) terug zal keren.

Wat kan mijn dierenarts aan behandeling geven tegen pijn?

Uw dierenarts zal voordat er een pijnstillers wordt voorgeschreven, proberen te achterhalen waar de pijn gelokaliseerd is en of ontsteking hierbij een belangrijke component is. Daarbij zijn uw observaties van het (eventueel afwijkend) gedrag van uw huisdier zeer belangrijk. Daarnaast zal uw dierenarts ook de gezondheidstoestand van uw huisdier en mogelijke aanwezigheid van andere aandoeningen meewegen in de keuze of dosering van medicijnen voor de pijnbestrijding.

Meestal zal een tablet of drankje met een **ontstekingsremmende pijnstillers (NSAID)** voorgeschreven worden, eventueel na een aanvankelijke injectie tijdens het consult. Indien maagbezwaren verwacht of al aanwezig zijn, kan hier een maagzuurremmers als ondersteuning van de maagwand aan toegevoegd worden samen met een meer intensieve controle. Bij heel heftige of heel hardnekkige pijn zal een injectie met een zwak opioïd gegeven worden of capsules dan wel tabletten met een **zwak opioïd** voorgeschreven worden, indien mogelijk samen met de ontstekingsremmende pijnstillers. In zeldzame gevallen kan na overleg overgegaan worden tot het opnemen van uw huisdier, om intensieve continue pijnstilling via bijvoorbeeld een infuus aan uw huisdier toe te dienen, bijvoorbeeld na een zware operatie op bij zeer heftige en continue pijn.

*“Moedig uw huisdier
aan om te eten en te
drinken”*

Wat kan ik zelf doen om mijn huisdier dat pijnstilling krijgt te ondersteunen?

Probeer uw huisdier gerust te stellen en het zo comfortabel mogelijk te maken. Wellicht dat het aanbieden van een warme of juist wat koele ligplek verlichting biedt.

Moedig uw huisdier aan om te eten en te drinken. Indien uw huisdier rust moet houden of niet mag overbelasten, zorg dan dat uw huisdier niet in de verleiding komt door het tijdelijk voorkómen van contact met andere huisdieren (spelgedrag) en favoriete speeltjes. Ook een **bench van een geschikte maat** voor uw huisdier (uw dierenarts kan u hierin adviseren) kan voor de benodigde bewegingsbeperking zorgen, terwijl de pijnbestrijding en ontstekingsremming optimaal doorgang kunnen vinden.

Wanneer uw huisdier overmatig likt of bijt aan een pijnlijke plek, kan een T-shirt, petshirt of kraag naast goede pijnstilling uitkomst bieden om het weefsel rust te gunnen en te laten herstellen.

Wanneer uw huisdier aangeeft dat de pijn niet goed onder controle is, is het raadzaam contact op te nemen met uw dierenarts. Deze kan indien daar aanleiding toe is extra pijnstilling toedienen.

Pijnbestrijding en ongewenste bijeffecten

Door sommige mensen wordt verondersteld dat wanneer klinische pijn bestreden wordt, dat dan het gevaar bestaat dat uw dier zich niet rustig houdt en daarmee het risico bestaat dat de genezing minder vlot verloopt. Uit het stuk over klinische pijn wordt duidelijk, dat met pijnbestrijding de pijn en waarschuwingfunctie niet verdwijnt, maar dat de pijn wel dragelijker wordt en daarmee de negatieve gevolgen van klinische pijn verminderen en vlot en zo volledig mogelijk herstel ondersteund wordt. Bij hele jonge of hele drukke dieren, kan het nodig zijn de bewegingsvrijheid te beperken. Dit kan met de eerder genoemde bench of in extreme gevallen met een kalmerend middel, **naast een goede pijnbestrijding**. Minder of geen pijnstilling geven helpt dus niet of onvoldoende om het dier rustig te houden, terwijl de genezing door de effecten van klinische pijn ook nog eens extra vertraging kan oplopen.

Net als andere medicijnen, kunnen pijnstillers ook aanleiding geven tot bijwerkingen bij uw huisdier. Uw dierenarts zal u informeren over de meest voorkomende bijwerkingen en wat u moet doen wanneer u denkt deze bijwerkingen bij uw huisdier te zien. Bij twijfel is het verstandig om contact met uw dierenarts op te nemen.

Bij de ontstekingsremmende pijnstillers (NSAID) zijn de belangrijkste bijwerkingen vooral maag/darm-irritatie. 's Ochtends niet eten, lusteloosheid, braken of te dunne ontlasting kan dan gezien worden.

Daarnaast kan wanneer uw huisdier een vochttekort of achterstand heeft (bijvoorbeeld door slecht drinken of diarree) de functie van de nieren minder goed gaan verlopen. Daarom is het van belang dat wanneer u bijwerkingen ziet of uw huisdier slecht drinkt of veel vocht verliest, meteen stopt met de NSAID en direct met uw dierenarts contact opneemt.

Bij de opioïde pijnstillers zijn voornamelijk effecten op het gedrag (opiaatroes, af en toe wat afwezig zijn of juist heel druk) en de ademhaling (hijgen of heel traag ademen) tekenen om op te letten. Heel soms kan ook de lichaamstemperatuur veranderen. Wanneer u denkt dat uw huisdier bijwerkingen heeft van deze medicijnen, is het advies om contact met uw dierenarts op te nemen.

Chronische pijn - een lastige aandoening

In sommige gevallen kan chronische pijn voorkomen worden door goede behandeling van acute pijn, zoals rondom een operatie. Wanneer de oorzaak (aandoening die met pijn gepaard gaat) vastgesteld kan worden en vervolgens middels een behandeling opgelost kan worden, zal de pijn meestal verdwijnen en niet in chronische pijn uitmonden. Helaas kan dit niet bij alle aandoeningen.

Wanneer pijn chronisch is geworden, is de behandeling vaak gecompliceerder en het effectiviteit van de behandeling minder zeker.

De meest voorkomende, met chronische pijn gepaard gaande, aandoeningen bij gezelschapsdieren is arthrose. Bij arthrose neemt de kwaliteit van het kraakbeen en het gewrichtskapsel (versneld) af, mede door een ontspoorde ontstekingsreactie en onvermijdbare belasting. Bij de behandeling van pijn ten gevolge van arthrose is daarom in een vroeg stadium onderdrukken van de ontsteking met een NSAID de hoeksteen van de behandeling, aangezien de ontstekingsremming het proces vertraagt en ook verlichting van de pijn tijdens beweging geeft. De ontwikkeling van de aandoening kan hiermee wel beheersbaar gehouden worden, maar niet gestopt worden. De ontstekingsremmende therapie is dan ook in principe levenslang, wanneer arthrose vastgesteld is.

De kans op bijwerkingen is bij langdurig gebruik van NSAIDs groter. Gezien het grote belang van ontstekingsremming is het behandelen van de bijwerkingen met behoud van de ontstekingsremmende werking van de NSAID het streven. Uw dierenarts zal u hierin begeleiden.

Zo kan overwogen worden om een maagzuurremmer voor te schrijven en/of de NSAID-dosering wat te verlagen (zowel door per dag minder te geven of een dag over te slaan) en te evalueren hoe uw huisdier hier op reageert. Wanneer deze laatste optie gekozen wordt, is het raadzaam op dagen dat de kans op overbelasting van de gewrichten groot is (bijvoorbeeld door een uitje, spel met soortgenoten of een favoriet speeltje) 's ochtends wel de volle adviesdosering te geven om een opflikkering van de ontsteking zo veel mogelijk te dempen.

In sommige gevallen is een NSAID alleen niet voldoende om de pijn te bestrijden en het gedrag van uw huisdier te normaliseren. Zeker wanneer er een plotselinge toename van pijnsymptomen getoond wordt, is het raadzaam om contact op te nemen met uw dierenarts.

Achter de abrupte toename van pijn kan ook een (nieuwe) aandoening schuil gaan. Naast arthrose zijn kankerpijn en zenuw-pijn (bij een chronische rughernia en beknelling van een zenuw-wortel bijvoorbeeld) ook lastige pijnsoorten om goed te kunnen behandelen. Uw dierenarts kan bij lastige gevallen overleg plegen met een pijnspecialist en in enkele gevallen voorstellen u door te sturen naar een pijnspecialist.

Deze brochure wordt u aangeboden door uw Sterkliniek
in samenwerking met Boehringer Ingelheim.

